

4. Постанова КМУ №44 від 12.01.2022 р. «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії». Доступ за посиланням Про затвердження Порядку присудження... від 12.01.2022 № 44 (rada.gov.ua)

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-427-9-38>

**СОЛОСПІВ «РОЗВИВАЙСЯ ТИ, ВИСОКИЙ ДУБЕ»
ЯКОВА ЯЦИНЕВИЧА НА СЛОВА ІВАНА ФРАНКА
ЯК ОНОВЛЕННЯ РЕПЕРТУАРУ СОЛІСТІВ-ВОКАЛІСТІВ
ТРЕТЬОГО РІВНЯ ОСВІТИ**

Чамахуд Д. В.

*викладач циклової комісії методики музичної освіти
та вокально-хорової підготовки,*

викладач кафедри музичного мистецтва

Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»

Волинської обласної ради

м. Луцьк, Україна

аспірантка IV року навчання кафедри історії української

музики та музичної фольклористики

Національна музична академія України імені П. І. Чайковського

м. Київ, Україна

Оновлення та постійне осучаснення музичного репертуару мистецьких колективів та здобувачів освіти третього рівня, які навчаються за спеціальністю «Музичне мистецтво», завжди є актуальною проблемою. Особливо важливим у часи воєнного стану стає повернення із забуття музичних композицій талановитих українських митців, імена яких були несправедливо забутими. Серед таких постатей – композитор, диригент, фольклорист, педагог, громадський діяч Яків Яциневич (1869–1945). Відомості та нотні матеріали композитора досі знаходяться у різних архівах України.

Серед різноманітних жанрів творчої спадщини Я. Яциневича важливе місце займають солоспіви. Для музичного аналізу та аналітичного осмислення у дослідженні обираємо солоспів «Розвивайся ти, високий дубе» на текст вірша І. Франка, збережений у

рукописному вигляді в Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (ІР НБУВ).

Солоспів написаний орієнтовно у період проживання композитора в Одесі (1925–1930). Точної дати створення піснеспіву для сопрано або тенора у супроводі фортепіано не відомо. Проте, завдячуючи збереженням на рукописі штампам, можемо обмежитися приблизним періодом та виявити важливу інформацію з історії виконання твору. Йдеться про дві постанови Вищого Музичного Комітету Відділу Мистецтв УПО НКО УСРР у місті Харкові щодо виконання згаданої композиції Я. Яциневича. Спочатку твір до виконання було дозволено, про що свідчить закреслений червоним кольором штамп на звороті рукопису від 28 квітня 1928 р. [1, арк. 1зв.]. Проте невдовзі 22 липня 1930 р. поруч з назвою композиції з'явився новий штамп тієї ж державної структури – «до виконання не дозволяється» [1, арк. 1].

Раптова заборона виконання солоспіву пов'язана, очевидно, із патріотичним змістом поезії І. Франка – вірш, написаний у 1883 р. у період створення поезії «пророцтва і бунту», увійшов до збірки «З вершин і низин». У поезії прямо оспівується одвічну міцність і мужність українського народу («розпадуться пута віковії», «Україна встане»), прагнення до територіальної цілісності держави («щезнуть межі», «одна, нероздільна»). Тому не дивно, що згодом вірш поета з міркувань політичної цензури було виключено із величезного видання творів І. Франка у п'ятдесяти томах 1989 р. Для музичного оформлення з десяти строф вірша Я. Яциневич обрав вісім, випустивши сьому і восьму строфи, які не змінюють образного змісту вірша (таблиця 1). Усі строфи поезії композитор розділив на дві частини, які навіть позначив у нотному тексті літерами А і Б. Кожна частина звучить двічі, об'єднуючи по дві строфи вірша, а також чергується з наступною. Таким чином, утворюється двічі повторена двочастинна форма А – Б – А – Б з повторенням кожної з них. Частини витримані у формі періоду з двох речень з повторенням останнього (4+4+4 такти) та змінюються залежно від образно-емоційного настрою і змісту слів, контрастують тонально.

Таблиця 1

Порівняння розподілу тексту вірша у солоспіві «Розвивайся ти, високий дубе» Я. Яциневича із першоджерелом І. Франка

Розподіл на строфи у вірші І. Франка	Назва частини у солоспіві Я. Яциневича	Розподіл на розділи у солоспіві Я. Яциневича
Розвивайся ти, високий дубе, Весна красна буде! Розпадуться пута віковії, Прокинуться люди.	Частина А	Розвивайся ти, високий дубе, Весна красна буде! Розпадуться пута віковії, Прокинуться люди. Розпадуться пута віковії, Тяжкі кайдани, Непобіджена злими ворогами Україна встане.
Розпадуться пута віковії, Тяжкі кайдани, Непобіджена злими ворогами Україна встане.		Частина Б
Щезнуть межі, що помежували Чужі між собою, Згорне мати до себе всі діти Теплою рукою.	Частина А	
Піднімайтесь на святе діло, На щирю дружбу, Та щоби ви чесно послужили Для матері службу.		<i>Текст відсутній</i>
Чи ще ж то ви мало наслужились Москві і ляхові? Чи ще ж то ви мало наточились Братерської крові?		

Розподіл на строфи у вірші І. Франка	Назва частини у солоспіві Я. Яциневича	Розподіл на розділи у солоспіві Я. Яциневича
Пора, діти, добра поглядати Для власної хати, Щоб газдою, не слугою Перед світом стати!"		
Розвивайся ти, високий дубе, Весна красна буде! Гей, уставаймо, єднаймося, Українські люди!	Частина Б	Розвивайся ти, високий дубе, Весна красна буде! Гей, уставаймо, єднаймося, Українські люди! Єднаймося, братаймося В товариство чесне, Хай братерством, щирими трудами Вкраїна воскресне!
Єднаймося, братаймося В товариство чесне, Хай братерством, щирими трудами Вкраїна воскресне!		

Початковий короткий одноктний фортепіанний вступ на тонічному акорді *a-moll* налаштовує на сприйняття звучання солоспіву. Мелодія **першої частини А** (1–2, 5–6 куплети), розпочинаючись квартовим стрибком по тонічних звуках тональності, безпосередньо підкреслює авторський задум виконання солоспіву, про що свідчить композиторська темпова позначка «маршовою ходою». Метро-ритмічна чіткість, часта поява домінантового звуку у партії соліста закріплюють зміст поезії. Закличні висхідні інтонації першого речення у *a-moll* врівноважуються низхідним напрямком руху у другому реченні з коротким відхиленням у *C-dur*.

Чотири акорди фортепіанного вступу перед початком **другої частини Б** (3–4, 7–8 куплети) затверджують нову тональність *C-dur*. Відповідно до змісту нового куплету, у якому висловлено надію на швидку перемогу України («встане славна мати Україна», «щезнуть межі, що помежували»), змінюється настрій, а початкові квартові ходи мелодії звучать ще більш переможно. Незважаючи на контрастний тональний і ладовий нахил, завдяки повтореному початковому фрагменту мелодії досягається єдність солоспіву (прикладі 1, 2). У другому реченні частини партія соліста розвивається та переміщається до звуку «соль» другої октави.

Приклад 1.
Я. Яциневич. Солоспів «Розвивайся ти, високий дубе» на слова
І. Франка (перша частина, тт. 1-5)

Маршовою ходою **And^f**

1. Роз-ви-вайся ти, високий ду-бе, вес-на краса бу-де!
 2. Розпаду-ться пу-та ві-ко-ві-ї, тя-жкі-ї кай-да-ни,

Приклад 2.
Я. Яциневич. Солоспів «Розвивайся ти, високий дубе» на слова
І. Франка
(друга частина, тт. 14-18)

3. Вста-не сла-ва ма-ти Украй-на, ща-сли-ва і віль-на,
 4. Ше-зуть ме-жі, що по-ме-жу-ва-ли чу-жі мі-ж со-бо-ю,

Фортепіанна партія солоспіву, з одного боку, виконує функцію підтримки мелодії соліста, саме тому у партії правої руки часто дублюються мелодичні звуки, а у лівій витримано гармонічну опору довгими звуками. Разом з тим, в партії інструменту з'являються прохідні звуки, додаткові акорди, терцієві та секстові підголоски, які збагачують фактурне звучання солоспіву.

Таким чином, камерно-вокальна творчість Я. Яциневича, зокрема солоспів «Розвивайся ти, високий дубе» на вірш І. Франка, може стати яскравою частиною виконавського репертуару солістів-вокалістів третього рівня освіти.

Література:

1. Яциневич Я. М. Розвивайся ти, високий дубе : солоспів для високого голосу на сл. І. Франка : Ноти. *IP НБУВ*. Ф. 50. Спр. 1463. Арк. 1–1зв.